מתוך: אתר "בינינו" | מערכת שיעורי תורה לצפיה | BEINENU.COM

שמעתא עמיקתא

גליון קסח' – פ' בא ה'תשע"ד / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב'

סוכר שנפל לתוכו חלב, האם מותר לתנו למשקה פרווה ולשתותו תוך שש שעות מאכילת בשר

כידוע אחר אכילת בשר אסור לאכול גבינה עד אחר המתנת שש שעות, וכבר הארכנו בס"ד בפרטים בזה בגליונות פ"ד, פ"ז, צ', ק"ב, ק"ט וקכ"ז.

ועתה יש לדון בדבר המצוי טובא, בהכנת שתייה חמה כגון קפה וכדו', עם סוכר שיש בו תערובת חלב (מחמת שישתמשו בו להכנת משקאות עם חלב), האם מותר לעשות כן לכתחלה, או שמא אף שמתבטל החלב במשקה מ"מ יש לאסור משום דאין מבטלין איסור לכתחלה.

והנה באמת החלב הנשפך על הסוכר וכדו' היה מקום לומר דבטל, דהרי כבר מבואר **בשו"ת הרשב"א** (סי' תתלא) **ובשו"ת הר"ן** (סי' נז) דלא רק איסור בגו היתר מתבטל, אלא ה"ה היתר בגו איסור מתבטל, ודלא **כהאבי העזרי** (הובא ברשב"א שם). וכן פסקו **הש"ך** (סי' רצט ס"ק א) **והפר"ח** (סי' צט ס"ק כב) דאיכא ביטול היתר בהיתר. וכ"כ **הפמ"ג** (סי' צז ש"ד סס"ק א) (אף אליבא דהרדב"ז בסמוך). וכן מבואר מדברי הפוסקים דלקמן. [ועי' מש"כ בזה **בתפארת ישראל** (בלאים פ"ב בוגע אות א), **בפמ"ג** (פתיחה לתערובת ח"ב פ"ב ד"ה וסבור הייתי, וסי' צב מ"ז ס"ק ז) **וברע"א** (סי' צט על סע' ו)].

אלא דמצינו דנחלקו הפוסקים האם חלב הנשפך על מלח מתבטל, דעת **הדרכי משה** (סי' צה אות ח) בשם **האו"ה** (שער מ דין טז-יז) דחלב צלול שנפל לתוך המלח, נבלע ומתבטל אצלו. אולם דעת **הלבוש** (סי' צה אות ה) **והחכ"א** (כלל מב אות ד) דאין החלב בטל, כי אם היה משים אל לב להשגיח היה ניכר החלב בעין במלח, וכיון שניכר לא שייך לומר שהוא בטל.

ולפ"ז ה"ה בנ"ד דתלוי בפלוגתא הנ"ל האם החלב הנשפך בטל בסוכר או לא. אולם אף לדעת המקילים מ"מ הדבר מצוי שהחלב ניכר כי הוא מעורב עם הקפה וכדו', וא"כ אכתי יש להסתפק האם מותר להשתמש בסוכר זה למשקה פרווה תוך שש שעות מאכילת בשר, דאע"פ שעתה ודאי החלב יתבטל בתוך המים אפשר דיש בזה משום "אין מבטלין איסור לכתחלה".

וי"ל דשרי לבטל הסוכר הבלוע בחלב במשקה, דהנה כתב **המהרי"ט** (יו"ד ח"ב סי' יח ד"ה אמנם) לענין הא דאסרו חז"ל ללוש עיסה בחלב, דאם נותנים חלב בעיסה פחות מכדי נתינת טעם בעיסה אין ספק בדבר דאינו נאסר הפת ואין בזה משום אין מבטלין איסור לכתחלה כי כשנתערב **היתר בהיתר הוא**, ע"כ. ולפ"ז ה"ה בנ"ד דשרי דהיתר בהיתר הוא.

ואע"פ שעתה אסור לו לאכול גבינה מ"מ המאכל הוא חפצא דהיתרא, תדע דגם בנידון של המהרי"ט הרי על הגברא שלא ללוש העיסה עם חלב, וכתבו הפוסקים דחלב בעיסה כחלב בבשר עוף וכמו שהבאנו בס"ד בגליון קס"ד, ואעפ"כ התיר לבטל.

ובדרך זה מצאנו **בשו"ת הרדב"ז** (ח"ג סי' תרו - (אלף לב)) שנשאל לענין סוכר שמבשלין אותו בחלב בהמה טהורה אחד לחמישים, האם מותר לאוכלו עם בשר. ויישב דשרי, כי נותנים עם הסוכר כפלים מים, שא"א לבשלו אם לא יתנו בו מים, והרי נתבטל במים ובסוכר, וא"ת וכי מבטלין איסור לכתחלה, הא ל"ק כלל, דאפילו למ"ד אין מבטלין אפילו איסורין דרבנן לכתחלה, הכא בשעה שמבטלו אינו אסור אלא האיסור הוא בשעה שאוכלו עם הבשר ואז כבר הוא מבוטל, ע"כ.

והביאו **הפר"ח** (סי' פז ס"ק ז), וכן פסק **הפמ"ג** (סי' צז ש"ד סס"ק א).

אלא דעי' **ברמ"א** (סי' צט סע' ו) שפסק דכזית חלב שנפל למים ונתבטל בס', ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר, מותר, אע"פ שאין בבשר ס' נגד החלב, שהרי נתבטל במים וכן כל כיוצא בזה, ע"כ. וכתב **הש"ך** (ס"ק כב) ע"פ **התורת חטאת** (כלל פה דין יא) דאפי' לכתחלה מותר ליתן המים לקדרה של בשר כיון דכבר נתבטל, ע"כ. ומשמע מדבריהם דאע"פ דהחלב במים היתר בהיתר הוא מ"מ אסור לתת החלב במים ע"מ לערבם אח"כ עם בשר, ולכאורה זה דלא כהמהרי"ט והרדב"ז שמשמע שמתירים בכל גוונא.

וכן מבואר **בצמח צדק** (סי' פ ד"ה אע"ג) שנקט שאסור לערב חלב ביין לבן לשפר מראיתו משום דאין מבטלין איסור לכתחלה. ועי"ש שלמד כן מהא דמבואר בטשו"ע סימן צ"ז דאסור לערבב בעיסה שהיא היתר חלב, וכתב שאין לדחות דשאני התם דמיירי דליכא ששים נגד החלב שבעיסה, משום דכיון דאסרו לערב חלב בפת אם יש בו בכדי נתינת טעם אסור לערב לכתחלה אפילו מעט חלב אע"פ שאין בו כדי נתינת טעם משום דהוה מבטל איסור לכתחלה וקי"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו דרבנן ואפילו איסור מועט (דלא כהמהרי"ט הנ"ל), ע"כ. וע"פ דבריו כתב **הפמ"ג** (ש"ד שם) דאסור לערב חלב במים ליתן בבשר וכנ"ל. וכן פסק **הערוה"ש** (אות מו) ועי' **בבית מאיר** (שם). [אלא דלכאורה צ"ע שהרי הפמ"ג לעיל פסק כסברת הרדב"ז המתיר, ועתה פסק כהצ"צ המחמיר בזה. ואפשר דס"ל דהרדב"ז מיירי בעכו"ם המבשלים הסוכר בחלב וכמו שמשמע מהפר"ח והפמ"ג שפקפקו בזה משום חלב עכו"ם, והא דחשש משום אין מבטלין הרדב"ז לשיטתו אזיל דס"ל [עי' בח"ג סי' תקמ"ז] דאיכא משום אין מבטלין כשישראל קונה מעכו"ם שביטל איסור, וע"ז כתב דבכה"ג שהעכו"ם עשה ביטול היתר בהיתר לית לן בה].

אלא דעי' **במ"א** (סי' תמז ס"ק מה) שדחה דברי הצ"צ דאין איסור לתת חלב או חלב חטה ביין כדי להלבינו כל שאין כוונתו לערבו כדי לשתותו בפסח או לשתותו עם בשר, ולא הו"ל מבטל איסור כיון דאין כוונתו אלא לתקן היין, וכ"כ בי"ד סי' פ"ד גבי דבש שנפלו לתוכו נמלים, ע"כ. ומבואר מדברי דבכה"ג שרי כיון שאין כוונתו לבטל [אולם מהמהרי"ט משמע דבלא"ה שרי כיון שאין כאן אלא ביטול היתר בהיתר]. ועי' **בפר"ח** (סי' תסז ס"ק ח), **בחכ"א** (כלל נב אות יא) **ובמ"ב** (סי' תמז סס"ק קו) שפסקו כדברי המ"א אף לכתחלה.

ומעתה יוצא דכיון דקי"ל כהמ"א דכל שכוונתו לתקן את המאכל ליכא משום אין מבטלין, א"כ ה"ה בנ"ד דבנתינת הסוכר הבלוע בחלב ליכא משום אין מבטלין.

וגדולה מזו נראה דאף הצמח צדק גופא יודה בנ"ד דשרי. דהנה **הצמח צדק** גופא בסי' נ"א כתב להתיר י"ש הנעשה מפירות מתולעים, ושאין בזה משום מבטל איסור לכתחלה כיון שאין מכוונים לבטל טעם התולע אלא להוציא טעם מן הפירי, ע"כ. וכן פסק **הט"ז** (סי' פד ס"ק ט) [אלא שדחה דבריו מטעם חשש שיבואו לידי תקלה, ע"ש]. ולכאורה צ"ע דסותר דברי עצמו בתשובתו לעיל שנקט דאף היכן שאינו מכוון אסור. וכבר עמד בזה **במנחת יעקב** (כלל ס סוף אות א) וכתב דצ"ל דשאני התם דאינו חפץ כלל בתולע וטעמו רק בטעם הפרי, משא"כ כאן כשנותן החלב לתוך היין הוא חפץ בחלב עצמו לשים תוך היין א"כ שפיר מקרי מבטל איסור לכתח', ע"כ. וכן הוא בנ"ד דהרי אין כוונתו כלל לחלב הבלוע אלא לטעם הסוכר ע"מ למתק המשקה.

ואע"פ שכתב **הט"ז** (סי' קלז ס"ק ד) דלא אמרינן האי דאין מכוון אלא היכן דליכא דרכא אחריתי, מ"מ מדברי המ"ב מוכח דבכה"ג דבא לבטל היתר בהיתר אפי"ה שרי (דהרי התם יכול להלבין בחלב חיטה כשדעתו לאכול את היין עם בשר, ודו"ק) [ואע"פ **שהנוב"י** (מד"ת תנ' סס"ד נו-נז) יצא לחדש דלא מהני היתר דאינו מכוון לבטל היכן שמערב בידים, ואפי' המ"א שהתיר היינו משום דבשעה שמערב עדיין אין כאן איסור כלל, אלא אח"כ כשיגיע הפסח או כשישתה עם בשר אז יהיה אסור ואז כבר נתבטל, וגם בזה אם היה בתחלה כוונתו לשתותו עם חלב או בפסח היה אסור, ע"כ. אולם כבר תמה עליו **הנחלת צבי** (סי' פד על סע' יג) דמדברי הצ"צ בסימן נ"א הנ"ל מבואר להדיא דלא כדבריו, ע"ש. וכן משמע מהמ"ב דאף לכתחלה שרי].

ועוד י"ל דאף כאן לא החמיר הצ"צ ודעימיה אלא התם דמערב מעיקרא ע"ד לערב היין עם בשר ממש, אבל נ"ד קיל טפי דהרי אינו מעבר ע"מ לאכול עם גבינה אלא תוך שש שעות מאכילת בשר, ובכה"ג אין באכילת הגבינה איסור "חפצא" אלא איסור על "הגברא" להמתין ו' שעות ביניהם, ובכה"ג י"ל דלא שייך משום אין מבטלין "איסור" לכתחלה. וכן מוכח (דאין בזה משום איסור חפצא) מדברי **הדרכ"ת** (סי' פט ס"ק ה) בשם **הדלתי תשובה** שנקט דהמסתפק אם עברו שש שעות מאכילת בשר רשאי לאכול גבינה דספק דרבנן לקולא הוא, ואין בזה משום דבר שיש לו מתירין דכבר כתב הצל"ח דדשיל"מ נאמר לענין חפצא הנאסר באכילה שהנידון הוא האם לאוכלו היום או למחר, משא"כ בדבר שיכול לעשות גם היום וגם מחר, וכגון טלטול ביצה שנולדה ביו"ט ונתערבה, לא שייך לאסור משום דבר שיש לו מתירין כיון שהטלטול של היום אינו אותו טלטול של מחר וממילא לטלטול של היום אין מתירין [והארכנו בס"ד בנידון זה בגליון נ"ח]. מבואר מדבריו דאין זה איסור חפצא דאל"כ לא שייך להתיר ע"פ סברת הצל"ח. [ואף **ליד יהודה** (סי' פט ס"ק א) שפסק דספק זה בכלל דדבר שיש לו מתירין הוא. י"ל דלא ס"ל סברת הצל"ח, ואע"פ **שהיד יהודה** (סי' קב אורח ס"ק ה ד"ה ועיין) הביא דברי הצל"ח היינו בצירוף עוד טעמים]. ולכן משמע **מהגאון מבוטשאטש** (דעת קדושים סי' פט אות ב) **הביאו הכה"ח** (סי' פט אות ח) דס"ל שמי שאכל בשר והתחיל לאכול גבינה בתוך ו' שעות גומר אכילתו. [אולם אין להתיר ע"פ דעת **השו"ע** (סי' צט סע' ו) הסובר דאיסור דרבנן שהתערב מותר להוסיף עליו לבטלו, וא"כ לכאורה ה"ה בנ"ד כיון שכבר התערב החלב בסוכר רשאי לבטלו בששים. ואף **הרמ"א** (שם) החולק עליו י"ל דהיינו באיסור אבל הכא דהוי היתרא לכו"ע שרי כמבואר בסימן ק"ט סע' ב'. מ"מ דהא כבר פסק **בשער הציון** (סי' תקז ס"ק יז) דכ"ז אם האיסור אינו ניכר, אבל אם האיסור ניכר לכו"ע אסור להוסיף. וא"כ בנ"ד לולי טעם הנ"ל להתירא אם החלב ניכר בסוכר אסור להוסיף].

ומעתה יוצא דמותר להשתמש בסוכר שנשפך בו חלב להכנת משקה פרווה בתוך המתנת שש שעות מאכילת בשר. אלא דיש להזהר בזה ע"פ הא דכתב **הרמ"א** (סי' פח סע' ב) דנוהגין ליחד כלי של מלח לבשר ואחד לחלב כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח. ולפ"ז ה"ה בסוכר דיש להזהר בהכי היכן שעומד לשימוש לבשר ולחלב. [אלא דמ"מ אין היתר לערב "איסור" תוך ששים של היתר בכוונה לשפר טעמו, או סוכר מעורב בחלב בתבשיל בשרי אפי' איכא ששים נגד טעם החלב, דיש בזה משום "אין מבטלין איסור לכתחלה", ואפילו אין כוונתו לבטל את החלב אלא רק לטבל את התבשיל, שהרי בתערובת איסור, כבר כתב **הט"ז** שם דלא אמרינן האי דאין מכוון אלא היכן דליכא דרכא אחריתי, וצריך נמי לקיים עוד תנאים בזה ונאריך בזה בס"ד ועוד חזון למועד].

מצא בעוף צרירות דם לאחר המליחה מה דינו

אמרינן **בחולין** [צג.:] אומצא דאסמיק חתכה ומלחיה אפי' לקדרה נמי שפיר דמי.

וכתב **הרא"ש** [פ"ז סי' י"א] אומצא דאסמיק מחמת מכה שהוכתה הבהמה מחיים ונתקבץ שם הדם והאדים הבשר, ולא חשיב כדם האברים שלא פירש, חתכיה ומלחיה אפי' לקדירה שפיר דמי.

וכן פסקו **הטור והשו"ע** [סי' ס"ו ס"ד] נצרר הדם מחמת מכה אסור לבשלו עד שיחתוך המקום וימלחנו יפה, שכיון שנצרר הדם אין לו פתח לצאת עד שיחתוך בו.

וכתב **הרמ"א** [שם] - וי"א דמשום זה יש להחמיר לקלף בית השחיטה או לחתוך באותו בשר קודם מליחה, הואיל ונצרר שם הדם בשעת השחיטה.

ולא פירשו הטור והשו"ע מה הדין בעבר ומלחו עם צרירות הדם.

והנה לענין מליחת כמה חתיכות בשר יחד, איתא **בחולין** [קיג.] דשרי, **ופרש"י** [שם ד"ה אלא לא שנא] דטעמא דכל זמן שטרודים לפלוט אינן בולעים, וכשנח זה כבר נח זה.

וכן פסקו **הטור והשו"ע** [ריש סי' ע'] דשרי למלוח כמה חתיכות זו ע"ג זו.

אולם לענין דם בעין כתב **באיסור והיתר הארוך** [שער ה' דין ח'] משמיה דהאור זרוע דאם נפל על הבשר בשעת מליחה אוסרו אם אין בבשר כדי לבטלו, כאילו היה נופל עליו חלב או חלב או שאר איסורין (דלא אמרינן דם מישרט שריק או כבולעו כך פלטו אלא בדם פליטה שהוא דרבנן).

והביאו **הד"מ** [סי' ע' ס"ק י"ג], ופסקו לדינא **בהגהותיו** [שם ס"ק] דדם בעין שנפל על הבשר שהוא תוך שיעור מליחתו והוא חשוב כרותח, נאסר הבשר, דלגבי דם בעין לא אמרינן איידי דטריד לפלוט לא בלע ולא כבולעו כך פולטו.

(וכתב **הש"ך** [שם ס"ק מ"ד] דמ"ש הרמ"א "תוך שיעור מליחתו" היינו דוקא בהפסד מרובה וסעודת מצוה ג"כ, דאל"כ אפי' לאחר שיעור מליחתו חשיב כרותח כדלקמן סי' צ"א ס"ה.

וע"ע **בזבחי צדק** [שם ס"ק ל"ב] שכתב דכל זה לסברת ההג"ה ז"ל שפסק לקמן סי' צ"א דאחר שיעור מליחה אינו חשוב כרותח, אבל לדידן דקימ"ל כמרן ז"ל, הדבר הוא בהיפך, דתוך שיעור מליחה אינו חשוב כרותח, ואם נפל דם עליו לא נאסר, ודוקא אחר ששהה כדי מליחה נחשב רותח כמו שפסק מרן ז"ל לקמן סי' צ"א ס"ה ע"ש. גם אפי' אחר שיעור מליחתו אם נפל דם עליו אינו אוסר לסברת מרן ז"ל אלא כדי קליפה במליחה, כמ"ש השפתי דעת לקמן סי' ע"ו ס"ק ה' ע"ש, וכן עיקר).

ולענין השיעור דנאסר דבר המלוח מחמת בליעת דם, כתב **הרא"ש** [חולין פ"ח סי' ל"ו] לענין המולח בשר **ועופות** עם דגים, דלא נאסר אלא קליפה, דרותח דמליח אינו אוסר אלא כדי קליפה. וכדבריו פסק **המחבר** [סי' ע' ס"א] דא"צ ליטול מן הדגים אלא כדי קליפה.

אולם **הד"מ** [שם ס"ה] כתב דאנן לא נהיגין כן אלא ס"ל דרותח דמליחה משערים בס', וא"כ כל הדגים אסורים. וכ"כ באיסור והיתר **הארוך** [כלל י"ז דין א"] (דנאסרו הדגים לגמרי ולא סגי להו בקליפה). וכ"כ **בהגהותיו** [שם] - ויש אוסרין כל הדגים אם אינן ס' נגד העופות, דאנו משערין במליחה בס', והכי נהוג. (וכמ"ש בסי' ק"ה ס"ט ובאו"ח סי' תס"ז סי"ד).

(ואע"פ שכתב **הזבחי צדק** [סי' ק"ה ס"ק ס"ט] דגם אנן (הנוהגים כמחבר) לא בקיאינן בין כחוש לשמן דהאידנא אחסור דרי, וע"כ יש לנהוג בכל מליחה בס' אפי' בכחוש, ומ"מ בשעת הדחק או הפסק מרובה או ערב שבת וא"א להכין, יש לסמוך על דברי מרן ולהתיר בבשר כחוש, כגון שרואה לפי ראות עני המורה שהבשר כחוש הרבה ואין בו ספק כלל יש להתיר ע"י קליפה כסברת מרן ז"ל, וכן הסכים ערך השולחן ז"ל אות כ"ו. וכל מקום שתמצא בדברינו לעיל דמליחה אינה אוסרת אלא כדי קליפה כסברת מרן ז"ל, היינו בכה"ג בשעת הדחק או הפסד מרובה.

היינו דוקא בדבר דלא נתפרש להדיא במרן אי הוי כחוש או שמן, אבל בדם דנתפרש להדיא במרן דדינו ככחוש ואוסר כדי

האם "כל המתאבל עליו מתאבל עמו" נוהג בזמנינו

כל הקרובים שהכהן מיטמא להם, (אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו מאביו הבתולה ואשתו) מתאבלים עליהם. והוסיפו עליהם חכמים אחיו מאמו, אחותו מאמו בין בתולה בין נשואה ואחותו נשואה מאביו, שמתאבלים עליהם אע"פ שאין כהן מיטמא להם כמבואר **בש"ס מו"ק** (כ:) **ובשו"ע** (סי' שעד סע' ד).

והוסיפו עוד חכמים **במו"ק** (שם) ד"כל שמתאבל עליו מתאבל עמו", כלומר דמי שנוהג עליו אבלות אם היה נפטר (ר"ל) נוהג עמו אבלות כשהוא יושב אבלות. וכתב **הרמב"ן** (תורת האדם עמ' קמד) דאבלות זו היא "מפני כבוד האבלים" ו"מפני דרכי שלום" שישתתף בצער שלהם. ואינה נוהגת אלא בביתו, וכן בחוץ בדברים שבפרהסיא, ודוקא באותה העיר. [וכתי **הרמב"ן** (שם) שהאבלות שנוהג עם מי שמתאבל עליו היא אבלות גמורה בחליצת מנעל ונסגל וכו'. וכ"כ **הרשב"א** (ח"א סי' קלט), ועיי"ש דמ"מ לענין קריעה קרוב שבא תוך שבעה א"צ לקרוע מאחר שלא היה עמו בשעת קריעה, ונתן טעם לשבח בדבר].

אלא דכבר כתב **הטור** (שם) בשם אביו **הרא"ש** (מו"ק פ"ג סי' לה) דהאידנא נהגו להקל באבלות של המתאבלים עמהם, וסומכים על זה שאינו אלא בשביל כבוד האבל וסתמא מוחלים על כבודם, וכ"כ **הרמב"ן** (תורת האדם עמ' קמד) **וההגהות מיימוניות** (פ"ב אות ב), וכתי' בהגהות שם דאדרבה מי שהוא מתאבל עמהם אינו אלא מהמתמיהין ואינו כמכבד את האבלים אלא כלוגע להם, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (סי' שעד סע' ו) דדין זה אינו נוהג בזה"ז. וכתי' **הרמ"א** (שם) דהיינו טעמא כי **המנהג** למחול. וכתב **בערוה"ש** (שם אות יד) יראה לי דהאידנא אף אם יאמר האבל שאינו מוחל ורוצה שקרובו יתאבל עמו בפניו כפי דינא דגמ' לאו כל כמיניה, כיון דכבר נתבטל מנהג זה, ע"כ. וכבר קדמו בזה **המהרי"ל** (סי' סז), ודלא **כהגדעת קדושים** (שם) שמחמיר בכה"ג.

וכתב **בתורה"ד** (סי' רצא) דמ"מ אכתי נוהגים קצת אבלות "משום כבוד המת", אלא דמנהג זה חלוק במדינות, וגם בעלי הוראות היו חולקין בו, המהר"ם כתב דנהגו דגם שאר קרובים משנים את מקומם. והיו גדולים שהורו שכל אותן שהיו פסולין לעדות למת צריכין לשנות את מקומם, וגם לא יחליפו בגדיהם, ואף לא לחוץ ראשם ולרחוץ פניהם כי אם בפושרין גמורים, מיום הקבורה עד מוצאי שבת ראשונה הן סמוך הן מופלג, ויהיו נוהגין כמו בשלשים של אבל, אבל לא לגמרי. וכל דין זה נוהג ביום שמועה תוך שלשים אבל לא לאחר שלשים, ע"כ. [אב ובנו הוי ראשון בראשון, ועם בן בנו הוי ראשון בשני, ועם בן בנו הוי ראשון בשלישי. אח ואחיו הוי ראשון בראשון, ובניהם בניהם הוי שני בשני, ובני בניהם זע"ז הוי שלישי בשלישי].

ועיי"ש שמבואר דדיני אבלות אלו דינם כאבל בתוך ל', וכמו כן דדינים אלו חלים דוקא אחר הקבורה [ולכאורה צ"ע דהרי למעשה קיי"ל דאונן נוהג בו דיני אבלות. ושו"ר **בערך שי** (שם) שכתי' דכיון דהאי דינא דדיני אבלות לאונן תלוי בפלוגתא, לא החמירו לענין זה. ועוד י"ל דדיני אבלות של אונן אינן מדין "אבלות" ותקנה זו הרי מכח אבלות אתינן עלה. ושו"ר שכן כתב **הדברי סופרים** (פכ"ב הגה ה)].

וכן פסק **הרמ"א** (שם) דנהגו שכל קרובי המת, הפסולין לו לעדות (כלומר פסולים לעדות המבוארים בחו"מ סי' ל"ג. ועי' **בש"ך** (ס"ק ו) דנראה דדוקא פסולי עדות מחמת קורבה דשאר ולא פסולי עדות מחמת קורבה דקידושין) מראין קצת אבילות בעצמן כל שבוע הראשון, דהיינו עד אחר שבת הראשונה, **שאינן רוחצים ואין משנים קצת בגדיהם** כמו בשאר שבת, וכל זה בשמועה קרובה או שהיה אצל המיתה, אבל בשמועה רחוקה אין לאבילות זה מקום כלל, ע"כ. [ומבואר מדברי הרמ"א דמותר ללבוש בגדי שבת אף בחול, חוץ מבגד א'. ודלא כהשאגת בנימין שם שנקט דכל הבגדים צריכים להיות בגדי חול. ועיין **בפת"ש** (סי' שעד ס"ק ה) שכתב בשם **הפנים מאירות** (ח"ב סי' מ) דאם אירע רגל שמבטל גזרת שבעה אז הקרובים שחייבים מדינא להתאבל ישנו קצת בגדיהם, אבל אותן שאינם חייבים אלא משום כבוד פטורים ע"ש, ע"כ].

ומבואר דלמעשה נוהגים ב' מנהגי אבלות, "**רחיצה**" וי"שלא **ללבוש בגדי שבת**". וכתב **הש"ך** (ס"ק ז) ע"פ הב"ח דכ"ש דאסור לילך **לסעודת מצוה** כגון ברית מילה עד מוצאי שבת. וז"ל **החכמת אדם** (כלל קסא אות ה) **והקשו"ע** (סי' רג אות ב) אין לאכול "חוץ לביתו" לא בסעודת מצוה ולא בסעודת מריעות, ע"כ [ומלשונם משמע דמחוץ לבית הוא דאסור, אבל בביתם שרי בכל גוונא. וכמ"כ משמע דדוקא אם אוכל שם אסור].

והוסיף **בלחם הפנים** (שם) "ואפילו לשמש בסעודה". אלא דכתב **בשו"ת שער אפרים** (סי' ק) דמותר ליכנס לסעודת נישואין של קרובים. **והדעת קדושים** כתב דגם לסעודת מילה של קרובו רשאי. [וכתב **בשבות יעקב** (ח"ג סי' צח) דזהו מנהגי האבלות הנהוגים ותו לא, ודלא כהלחם הפנים בסי' שע"ד שהביא לאסור נמי להסתפר. ועיי"ש שכתי' דאם אותן המתאבלין עמהם מנחמין את האבלים יאמרו בזה"ל המקום ינחם אתכי' ואותנו עם שארי אבילי ציון וירושלים כנ"ל. וכמו כן הרגיל לרחוץ בחמים בער"ש רשאי גם בזה].

ולענין רחיצה כתב **במשאת בנימין** (סי' פג) דאין לרחוץ בחמין, גם לא לחוף הראש רק בצונן או במים פושרין. וכ"כ **הט"ז** (ס"ק ב). [אלא דעיי"ש שיצא לחלק דמ"מ אותן הקרובים שמן הדין אין מתאבלין אפילו מדינא דגמ', אין להחמיר עליהן ברחיצת חמין וחפיפות הראש ולא בחילוף בגדי שבת כ"כ ודי להם בבגד העליון של חול, ושלא לאכול חוץ לבית, וכ"ש אותן מקומות שנהגו שאפילו הכשרים לעדות מראים קצת אבילות שאין להחמיר כ"כ, ע"כ. אולם **הש"ך** (ס"ק ז) תמה עליו דמ"ש להתיר ברחיצת חמין וחפיפת הראש באותן קרובים שאין מתאבלים עמהן, אין נראה כן מדברי ת"ה והרב, דהא אוסרים ברחיצ' על קרובי המת הפסולים לעדות דהיינו שני בשני אע"ג שאין מתאבלין].

וכתב **בשבות יעקב** (ח"ג סי' צח) דהא דמבואר דלא רוחצים כל הגוף היינו בחמין אבל בפושרין שרי. אולם דעת **הגריש"א זצ"ל** (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' סט) דמותר לרחוץ אבר אבר במים פושרים אבל אין להקל לשטוף כל גופו בפושרין אם לא בשעת הדחק, ע"כ. ודעת **הדעת קדושים** (שם) דבכל גוונא הרגיל לרחוץ בחמים בער"ש רשאי גם בער"ש זה.

וכתב **הש"ך** (ס"ק ז) דהא דאינם לובשים בגדי שבת, היינו דמשנים רק קצת מבגדיהן, ומ"מ נראה דהולכים בדברים אלו אחר המנהג, ע"כ. [ודלא כהמשאת בנימין שפסק להחמיר שאין להחליף כלל מבגדי חול לשבת כאותן שמתאבלין, וכן הוא **בדגמ"ר** (שם) דאין לזוז מדברי המשאת בנימין, ע"כ. וכן נקט **הפת"ש** (סי' שעד ס"ק ו)].

ומ"מ בזמנינו נוהגים אפילו האבלים עצמם להחליף בגדיהם לכבוד שבת כמבואר **בברכ"י** (סי' ת אות ב) **ובערוה"ש** (סי' שפט אות יא), וא"כ ק"ו המתאבלים עמהם.

ויש לברר האם מנהג זה נוהג אף בזמנינו, דהנה **בכנה"ג** (שם) כתב ד"במקומותינו לא נהגו בכל זה כלל זולת שבתוך שבעה באים הקרובים והאוהבים ויושבים אצל האבל, ויש שאינם אוכלים חוץ לביתם אפילו בסעודת מצוה, כ"ז הכל לפי הקירוב". **ובערוה"ש** (אות טז) כתב דיש שאין נזהרים בזה, והיכי דנהוג נהוג והיכי דלא נהוג לא נהוג, כי מדינא אין כאן שום עיקר ובסתמא ינהגו כרבינו הרמ"א שאחריו אנו הולכים, ע"כ.

ושו"מ **שבספר פני ברוך** (סי' ט הגה כו עמ' 12) כתב "שמעתי מפי הגאון ר' אברהם יעקב זלזניק שליט"א ששאל את **הגרצ"פ פרנק זצ"ל והגר"א ראם זצ"ל** ואמרו לו שאין נוהגים כן, אך לא הבחין אם זה רק בירושלים או בכל מקום". **והגרי"ש א' זצ"ל** (דברי סופרים קיצור הל' אבלות פכ"ב הגה ט) אמר שהגרצ"פ ז"ל נקט שבכל מקום אין נוהגים כן, ורק בן עם אביו נוהגים אבלות, שאם אביו מתאבל אז הוא מתאבל עמו, אבל אח עם אחיו אין נוהגים להתאבל. ומ"מ דעתו של **הגרי"ש זצ"ל** גופא (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' סט) דיש לנהוג כמבואר בשו"ע לנהוג קצת אבלות, ע"כ.

וע' **בגשר החיים** (פי"ט סע' ג אות ה) שכתב דאע"פ שהיום מקילים בדין זה, מ"מ נוהגים להראות קצת אבלות לפני הקרוב היושב באבלות, כגון על חמיו וחמותו בפני אשתו (ואשה על חמיה וחמותה בפני בעלה), וכן על אבי אביו ואבי אמו שבשבוע הראשון היינו עד השבת אינו מתרחץ בחמין ואינו משתתף בסעודת מרעים ושמחות, ובמקום שהאבל אינו מתלבש בבגדי שבת עושה גם הוא איזה שינוי לא להתלבש בכל בגדי השבת".

ובארחות רבנו (ח"ד אות ס) כתב בשם **הגרח"ק שליט"א** בשם **החזו"א** שהורה שמש"כ הרמ"א שנהגו כו', נוהגים כך רק בנים על אביהם שהוא אבל, אבל בשאר קרובים כגון אחים וכיוצ"ב לא נוהגים כן.

ומ"מ דעת **החזו"א** (פתיחה לדברי סופרים שם אות לז) דבזמנינו אף היכן שמתאבלים לא נהגו אלא ב' דברים המוזכרים ברמ"א עד שבת. ודעת **הגריש"א זצ"ל** (דבר סופרים פכ"ב סוף הגה ט) דנוהגים ג' דברים, ב' הדברים הנ"ל וא' שהוסיף הש"ך דהיינו לאכול חוץ מביתו. [והנה מדברי **הגשר החיים** הנ"ל שכתב דדינין אלו מוהגים "עד השבת" משמע קצת דלפי המנהג היום אין השבת בכלל דינים אלו. אולם ראיתי **בדברי סופרים** (שם הגה ה) שהביא דאף אם כוונת הגשר החיים כך מ"מ בעלי ההוראה המובהקים מורים איסור עד מוצ"ש].

ואחר שהתבאר דלמעשה נוהגים דינין אלו אף בזמנינו, יש לדון בגוונא שהאבלים מחוץ לעיר אם חייבים לנהוג מנהג זה, דאם נימא דמפני כבוד האבלים אתינן עלה וכמבואר לעיל בטעם האי דינא דגמ' דכל המתאבל וכו', י"ל דדין זה הוא דוקא באותה העיר, אבל אם נימא דהוא מפני כבוד המת וכמו שהביא התרוה"ד הנ"ל, י"ל דאף מחוץ לעיר הדין כן.

ובאמת כבר נחלקו בזה האחרונים **בתשובת אדני פז** (סי' יא) כתב במי שמת לו קרוב מפסולי עדות במקום אחר ויש לו מתאבלין פה שאין יודעים מזה עדיין, דא"צ לשנות בגדיו כפי המנהג בשבת ראשונה, כיון דעיקר מנהג זה הוא משום **כבוד המתאבלים** וכן משמע ברמ"א דכתב משום כבוד המתאבלים עמו, א"כ הכא דאינם מתאבלים פשיטא דפטור, ואפילו איסור יש משום זלזול כבוד שבת ע"ש. [וכן מבואר **בפנים מאירות** (ח"ב סס"י מ) דטעם מנהג זה הוא להראות קצת כבוד להמתאבלים].

אולם **הפת"ש** (יו"ד סי' שעד ס"ק ד) הביא דבריו ודחהו, כי מ"ש רמ"א ומ"מ נהגו כו' מיירי אפילו באין כאן קרובים המתאבלים וכן מבואר בד"מ ועי"ש, א"כ צריך לשנות בגדיו, ע"כ. וע"כ דס"ל דמנהג זה הוא מפני כבוד המת כמ"ש התרוה"ד בשם מהר"ם. [ועי' **בזקן אהרון** (סי' סא) שכתב דכיון דמפני כבוד המת אתינן עלה אפילו אם ליכא מתאבלים יש לנהוג כן. אולם לא משמע כן מדברי הפוסקים].

ודעת **הגריש"א זצ"ל** (ישא יוסף יו"ד ח"א סי' סט) דאפילו הוא בעיר אחרת צריך לנהוג דינים אלו, מפני שלדין זה חשיב כבמקום אחד, אולם עם המתאבלים עמו נמצאים בארץ אחרת יכולים להקל, ע"כ. אמנם **האבן ישראל** (ח"ח סי' עח) כתב להקל בכה"ג, דהרי המנהג אינו בא להחמיר טפי מהדין המבואר בש"ס שהוא דוקא כשהאבל לפניו, ע"כ [ועיי"ש דע"פ נימוק זה כתב דאם מתה חמותו האלמנה אינו נוהג דינים אלו, כי מדינא דגמ' אינו נוהג אבלות על חמיה אלא מפני כבוד חמיו ובכה"ג לא שייך].

הכל נכתב לעורר לב המעיינים ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה

העלון נתרם בעילום שם
להצלחת התורם ומשפחתו

© הערות ותרומות בטל' 571-3932 02 - בין השעות 20:15 - 19:45

בלבד, מנהג בני ספרד כדעת המחבר. וכמ"ש הזכחי צדק בסי' ע' ס"ק ל"ב, וכ"כ שם בס"ק ט' דאנו אין לנו אלא דעת מרן ז"ל ואין הדגים אסורים אלא כדי קליפה.

וכ"כ בהגהות מעשי ניסים על הזבחי צדק שם דאפי' שמן אינו אוסר אלא כדי קליפה, דגבי דם ל"ש איסור שמן כמ"ש בב"י כאן, ולעיל סי' ס"ט משם הרשב"א, ובשו"ע שם סי"ח. אלא דהרמ"א ס"ל דאף בדם אסרינן כל הדג, וכבר עמדו בזה הט"ז [סי' ק"ה ס"ק כ"ז] והש"ך [שם ס"ק ט"ז].

(ובעיקר דעת המחבר בדין מליח כרותח ע"ע סי' ס"ד ס"כ, סי' ע' ס"ג וס"ד, סי' ק"ה ס"ט, **כנה"ג** הגהות ב"י אות מ"ט, **פרי חדש** סי' ק"ה ס"ק ל"ב **ושפתי דעת** ק"ה ס"ק כ"ז.

ובדעת **הרמ"א** ע"ע סי' ק"ה ס"ט, **ש"ך** שם ס"ק ל"ח, **ט"ז** ס"ק כ"ו, **ש"ך** ס"ק ט"ז **ובדגול מרבבה** על הש"ך ס"ק ל"ח).

והשתא יל"ע במולח העוף עם דם שנצרר בו מחמת מכה, כיצד דנינן ליה האם כדם פליטה דאינו אוסר שאר התחיכות, או כדם בעין האוסר את שאר התחיכות כל אחד כדאית ליה.

וראיתי **להגר"נ יברוב שליט"א** [דברי סופרים סי' ס"ט ס"א בביורו הל' **שכחב - ומה שכתב השו"ע** אסור לבשלו עד שיחתוך המקום וימלחנו יפה, ה"ה דאים למולחו עד שיחתוך, וכמבואר ברמ"א לענין בית השחיטה, אלא דבמליחה אם עבר ומלחו אינו אוסר את הבשר, דכבולעו כך פוליטו [דגם דם הצרור חשוב דם פליטה דאל"כ מה מהני חיתוך], וכמו במולח בשר עם כבד בסי' ע"ג ס"ה [אלא שנהגו לקלוף כמ"ש רמ"א שם, ובלא"ה צריך להוסיף כדי קליפה כי א"א לצמצם]. עכ"ד.

אולם מאידך ראיתי **דהגרש"ד מונק זצ"ל** [פאת השדה יו"ד סי' ט"ז] שלח מכתב **להגרש"ז אויערבאך זצ"ל** בזה"ל: לפני כמה שבועות שאלני בן תורה אחד על בשר עוף שנצרר בו הדם במקצת מקומות וכבר נמלח, והורתי לחתוך, דהרי קודם המליחה היה צרור ולא מהני מליחה לדם צרור. חזר השואל וטען דבעינן כדי נטילת מקום דנצרר הדם דה"ל כמו דם בעין דע"י המליחה נבלע בבשר. והשבתי דשתיקת כל הפוסקים מוכיחה דפשיטא להו מסברא דלא חשיב דם בעין דצריך כדי נטילה אלא בדם צלול דוקא, ודי לנו אשנו חושבים דמליחה לא מהניא. ושוב פגשני שוחט אחד שאמר בפשיטות בשם מעכ"ת, דבעי נטילת מקום משום דה"ל דם כמו דם בעין, ולכאו' שתיקת כל הפוסקים מוכחא כדברינו, ואין לחוש להחמיר יותר מדאי בדם שנמלח. ובאתי לשאול אם מעכ"ת הורה כן מסברא בעלמא או יש לו שום ראיה. והשיבו הגרש"ז זצ"ל דהורה כן מסברא.

ומבואר דדעת **הגרש"ז זצ"ל** דלא דמי לדם פליטה. אלא דאכתי יל"ע אמאי הורה דבעי כדי נטילה, ולא שיאסור בס', כדמבואר ברמ"א סי' ע' ס"ו לענין דם בעין דהבשר נאסר, (וכן צ"ב מ"ש הגרש"ד מונק זצ"ל דבדם בעין צריך כדי נטילה, דזה דלא כמבואר ברמ"א שם), ובס"א מבואר ברמ"א דאף דם שמלחו אוסר בס', וכמ"ש הדגול מרבבה סי' ק"ה על הש"ך ס"ק ל"ח.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

ענייני שבת קדש – תפילות שבת (א)

טעם שינוי התפילות בשבת – "ומה שתקנו בשבת ג' ענייני תפילות וביום טוב לא תקנו אלא אחת "אתה בחרתנו",

מפני שאלו שלש תפילות כנגד שלש שבתות, אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכיח מתוכו, ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, ואתה אחד כנגד שבת שלעתיד". (טור סי' רע"ב)

– "ונרמזו במילת 'שבת', חשי"ן מורה על השבת לעתיד יום שכולו שבת, בי"ת בראשית, תי"ו תורה". (הגהות ר"א בן הגר"א בחידושיו בב"ק לב:)

– "וי"ל מפני ששבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן, אתה קדשת על שם הקידושין שנותן החתן לכלה, ואח"כ ישמח משה על שם שמחת החתן בכלה, ואח"כ מוסף על שם התוספות שמוסיף החתן על כתובת הכלה, או אי נמי על שם שמקריבין קרבנות כעין סעודות מצוה, ואח"כ אתה אחד על שם שמתייחד החתן עם הכלה". (אבודרהם, תפילות שבת)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"